

עידן

דע אר
אלקן אכד
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וזו' האה"ח מרת פערייל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קט"ו - פרשת יתרו - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא - פרק ל"ז
שיעור ע"ב - א' (פר' בהר תש"ס)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

ראיתי לקחתי מוסר:

חיים בדרכם של ספרי מוסר

עמוד ה'

ונתן לנו את תורתו:

ע"י לימוד

התורה

מתדבקים

בעצמיות

אורו יתברך

א. נרו עלי ראשי: המוחין של האדם הם נקיים וטהורים מכל רע
המוחין שבאדם הם טובים בשורשם | עיקר אחיזת הרע היא במידות הטבעיות כיון שהן קרובות יותר למקום החיצוני | **עבודת האדם בעוה"ז - להימשך אחר השכל והחכמה, ולא בנטיית מידותיו | החכמות דקליפה היא ממה שהמידות גוברות על השכל עד שהוא מוכרח להצדיק אותן | גם הבינוני יכול להכניס את דרגת המוחין לצד הקדושה ע"י לימוד התורה**

ב. נר מצוה ותורה אור: התורה היא עצמיות אור אין סוף, ומצוות הם פרטי האור

הנשמה היא מציאות של אחדות פשוטה | רמ"ח אברים משמשים להוציא כוחות הנשמה אל הפועל ע"י התחלקם לפרטים | כמו כן רמ"ח מצוות עשה מגלות אלוקות בעולם באופן פרטי, ומטעם זה הם מכונות 'אברים דמלכא' | כל אדם משיג אלוקות כפי שורשו הפרטי בעבודת השי"ת | **גודל מעלת תלמוד תורה - שממשיך על עצמו אור האין סוף המתלבש בכלי המוחין, שהם עיקר חיות האדם**

ג. עול מלכותך עליהם: ע"י קיום תורה ומצוות מתקיים מלכותו יתברך בעולם השמות והכינויים של השי"ת הם רק מצד השגת הנבראים בו ית"ש | אבל עצמותו יתברך הוא אחדות פשוט | מדת המלכות - שורש הבריאה - נקראת בשם 'כנסת ישראל', לפי שכל העולמות מקבלים חיותם מכח נשמות ישראל | יחוד קוב"ה ושכינתיה - היינו המשכה וגילוי מבחי' אלוקות שלמעלה מהעולמות לתוך הבריאה | וזה נפעל בכח עסק המצוות ותלמוד תורה

א.

נרו עלי ראשי: המוחין של האדם הם נקיים וטהורים מכל רע

מפני שעיקר יניקת החיצונים הוא מהכוחות הנמוכים שבאדם, הקרובים יותר אל הסט"א שמקומו באחריה, וממילא כל מה שהדבר נמוך ופחות יותר, יש בו אחיזה יתירה לצד הרע. וכיון שחלק המידות שבאדם הם למטה ממדרגת המוחין שבו, שהרי החכמה והדעת נמצאים במוח שבראש, והמידות הם למטה מהם, לכן יש בהם יותר יניקת החיצונים, ואפשר יותר שיתאחוזו בהם הסט"א והקליפה. ומאידך צד הקדושה יונק מדרגת ה'ראשית', ולכן המוחין שהם בראש האדם - חלק הראשית שבו, משתייכים יותר לצד הקדושה, ואין לרע כל נגיעה בהם.

ורואים דבר זה בעצם המידות, שככל שהמידה נמצאת יותר למטה והיא קרובה יותר למקום החיצונים, כך יש בה אחיזה יתירה להסט"א. וכגון מה שיש לחיצונים אחיזה גדולה במידת המלכות - היינו טעמא כיון שהיא המידה האחרונה מן ה' מידות, והיא הסמוכה ביותר אלצם, לכן יונקים הם ממנה הרבה. וכמו כן במידת היסוד שיש בה אחיזה רבה להסט"א, וכן במידות נצח והוד שיונקים מהן החיצונים יותר מניקתם ממידות חג"ת, והטעם בכל זה, כיון שהן המידות הנמוכות, לכן יש לחלק הרע יותר שליטה בהן. והוא הדין בעניינינו, שצד הרע תופס במידות יותר מאשר בדרגת המוחין, כיון שהן נמצאות למטה מן המוחין, וקרובות אל מקום הסט"א.

[נצחון וחזון] הוד [אמונה והודאה] יסוד [התקשרות והשפעה] מלכות [כח הפעולה והמעשה], הוא מפני שהמידות האלו הן טבעיות באדם ואין להם שייכות כלל לשכל ודעת, וממילא יכולה להיות בהם אחיזה רבה לצד הרע שאינו מתנהג ע"פ החכמה והשכל. ורק מצד המידות הקבועות בנפש שאינן משועבדות אל כח החכמה, יש באדם גם חלקים רעים, והיינו מה ששייך שיהיו לו מידות גרועות ושפלות, כמו אהבות רעות ויראה נפולה וכדומה, שכל זה אינו אלא בחלק המידות הטבעיות באדם מלידתו טרם היכנס בו חכמה ודעת, מצד הנפש הבהמית הכלולה מתערובת טוב ורע, וממילא נמצאים באדם גם מידות רעות.

אבל חלק המוחין שבנפש האדם - החב"ד שלו, הם טובים בשורשם ואין בהם רע, כי הלא השכל והחכמה מחייבים את האדם לעשות רצון קונו, ולהתנהג כשורה כראוי וכיאות. ומידות אלו מקושרות ביותר עם הנפש השכלית והנשמה הקדושה השוכנת בקרב איש ישראל, ולכן שורש כח החב"ד שבנפש הוא רק טוב ואין בו אחיזת הרע.

במידות יש תגבורת הרע, כיון שהן למטה מהשכל וקרובות יותר למקום החיצונים

ועומק טעם הדבר מדוע אכן כך הדבר, שכח החכמה והשכל הינם טובים בעצם ואין להרע תפיסה בהם כמו במידות הוא,

מעלת תלמוד תורה - שמהותן ועצמותן של המוחין נכללות בקדושה

אחר שבגליונות הקודמים הארכנו בביאור מעלת מצות תלמוד תורה לעומת שאר כל המצוות, נמשיך בגליון זה להעמיק בפרטות מעלת המיוחדת של מצות עסק התורה, על פי מה שכתב התניא בהמשך דבריו בפרק ל"ו, וז"ל: **גם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד [חכמה בינה דעת] מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל. ואף שמהותן ועצמותן של המידות חג"ת וכו' לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה, היינו משום שהרע חזק יותר במידות מבחי"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר, כידוע ליודעי חו. עכ"ל. ביאר כאן התניא, שכח הסט"א הוא חזק יותר בענין המידות חג"ת וכו' ושם יש לו יניקה מצד הקדושה יותר מניקתו מחב"ד שהם המוחין, ולכן גם הבינוני שאין לו את היכולת להפך את המידות הרעות של הנפש הבהמית והחיונית לצד הקדושה, יש לו כן את היכולת לכלול את עצמותן ומהותן של חב"ד שלו בחלק הקדושה, כאשר הוא עוסק בתורה בהגיון ועיון השכל. ונבוא להרחיב קצת את הדברים.**

המוחין שבאדם טובים בשורשם, ועיקר אחיזת הרע היא במידות הטבעיות

דהנה הטעם שעיקר אחיזת החיצונים בנפש האדם היא בחלק המידות שבו, שהם שבע המידות שנטבעו בנפש האדם - חסד [אהבה] גבורה [יראה וכן] תפארת [התפארות ורחמים] נצח

מטרון הגליון - שבט

הרב החסיד המופלג והמפורא
מוה"ר יוסף יהודה ניסענפעלד הי"ו
זכות הפצת התורה יעמוד לו ולכל משפחתו

עבודת האדם בעוה"ז - להימשך אחר השכל והחכמה, ולא בנטיית מידותיו הטבעיות

ועל כך מיוסדת כל עבודת האדם בעולם הזה, להימשך אחר

כח החכמה והשכל הינם טובים בעצם ואין להרע תפיסה בהם כמו במידות הוא, מפני שעיקר יניקת החיצונים הוא מהכוחות הנמוכים שבאדם, הקרובים יותר אל הסט"א שמקומו ב'אחרית', וממילא כל מה שהדבר נמוך ופחות יותר, יש בו אחיזה יתירה לצד הרע. וכיון שחלק המידות שבאדם הם למטה ממדרגת המוחין שבו, שהרי החכמה והדעת נמצאים במוח שבראש, והמידות הם למטה מהם

אך כדי שמציאות הנשמה הפשוטה וטמירה ונעלמת כמו השי"ת, תתגלה בעולם ויצאו כל הכוחות הכלולים בה אל הפועל, ברא לה הקב"ה גוף הכלול מרמ"ח אברים, שהם כלים שבהם מתחלק אור אחדות הנשמה לפרטים נפרדים, והם מגלים את כוחותיה, וכל אבר ואבר הוא כלי נפרד הממונה להמשיך איזה כח פרטי הנכלל באור הנשמה

עצת השכל והדעת המצויים אותו לטוב, ולא להימשך אחר המידות הטבעיות שלו המעורבות גם מחלקים רעים. כי היצר הרע מפתה את האדם שלא ישמע אל מה שמחייב אותו השכל, ויתנהג רק ע"פ טבע מידותיו הקבועות אצלו מעת היולדו, אע"פ שנמצא בהן רע. ותפקיד האדם הוא שלא ישמע בקול היצר, וישתדל לזכך את עצמו ולהפוך את מידותיו הטבעיות, ללמדן אותו רצון השי"ת בתורה.

קשיא: הרי ישנה גם בחי' חכמה דקליפה וסט"א

אמנם לכאורה יש להקשות על מה שביארנו שכל אחיות החיצונים היא רק בחלק המידות שבאדם ואילו כח המוחין והשכל הוא כולו טוב ובו רע כלל, שהלא אנו רואים שיש גם ענין 'חכמה דקליפה', שהם דעות רעות ושיטות עקומות הנמשכות מסט"א והחיצונים, וכמו שנאמר (ירמיה' ד, כב) 'חכמים המה הרעע ולקטיב לא ידעו', והיינו שיש חכמה בסט"א המחייבת לעשות מעשים רעים ולעבור על רצון הבורא ית"ש. והלא אמרנו שנייקת החיצונים הינה רק מחלק המידות הטבעיות, ואילו החב"ד שבנפש הן נקיות מאחיות הסט"א.

לפעמים המידות גוברות על השכל עד שהוא מוכרח להצדיק אותן

אך הביאור בזה הוא, שכאשר מתגברות מאד המידות המושחתות המוטבעות באדם, ומתחזק חלק הרע שבקרבו ברבו יתיר, אזי עולה הקלקול וכובש גם את

ועתה נבוא לבאר את המשך דברי התניא במעלת עסק התורה, וז"ל: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה במעלת עסק תלמוד תורה על כל המצוות, על פי מ"ש לעיל בשם התיקונים (תיקון ל', פב): דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברים דמלא. וכמו באדם התחתון דרך משל אין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח איברים, לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל המתחלק לג' בחי' הב"ה, ככה ממש דרך משל להרביל ברבבות הבהלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה המתלבשות במצוות מעשיות לגבי הארת אור א"ס ב"ה שבבחי' הב"ה שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו והשגתו, עכ"ל.

רמ"ח מצוות עשה מגלים אלוקות בעולם, כמו רמ"ח איברים המגלים את כוחות הנשמה

הנה בפשטות, מה שהמשיל הוזה"ק את הרמ"ח מצוות עשה לרמ"ח אברים שבאדם, הוא מפני שכמו שהרמ"ח אברים הם כלים שבהם מתגלה מציאות אור הנשמה שבנפש, ועל ידם היא יוצאת מכח אל הפועל, כמו כן הרמ"ח מצוות עשה הם כלים להמשיך ולגלות את אור א"ס ב"ה הטמיר ונעלם, והוא מתגלה ע"י קיום הרמ"ח פיקודין דאורייתא.

הנשמה שהיא חלק אלוך ממועל - היא מציאות של אחדות פשוטה, בדומה לבוראה

וביאר הרבנים הוא, כי הנה הנשמה היא אור גדול הנאצל מהשי"ת, והיא חלק אלוך ממועל ממש, וממילא כיון שהיא מציאות אלוקית כביכול, על כן היא דומה במהותה אל הקב"ה (עי' ברכות ל' ע"א, מה הקב"ה וכו' אף הנשמה וכו'). שכמו שהקב"ה הוא מציאות אמיתית, והוא עצם החיים, ונחשב כמקור הטוב שאינו מקבל כלום מאחרים, כמו כן הנשמה, מציאותה היא מציאות של אמת, והיא מקור החיים בעצמה, ואין בה מוות כלל, כי כל ענין המיתה לא שייך כלל אצל הנשמה הדומה לשורשה - שהוא הקב"ה.

וכמו כן, כמו שמציאות הקב"ה היא באחדות, כי עצמות הבורא יתברך אינה מתחלק לחלקים כלל, אלא כל הכוחות והמידות העליונים כלולים אצלו באחדות. וכן היא גם כן 'פשוטה' היינו שאינה מורכבת מכמה

המוחין. כי אין די ליצר במה שאינו מניח למידות להתפעל מכח החכמה ולהשתעבד אליו, אלא אדרבה הוא משפיע גם על השכל ומכריח אותו להצדיק את רוע מידותיו ומפעילו בפלפולי הבל וסרק, ואדם כזה מחדש דעות ושיטות שונות להוכיח שהצדק אתו באופן התנהגותו. ואכן כאשר כך הדבר, אזי הוא גרוע יותר מסתם מידות מושחתות, כיון שחלק הרע שבקרבו כבר נתאמת אצלו כ'שיטה' וכדבר מוצדק, ושוב אי אפשר להוכיח אותו על פניו וללמדו דרך הנכונה. אבל לאמיתת הדבר אין זה בא מצד השכל והחכמה עצמם, אלא שהם הושפעו מכח מידותיו הרעות שפיתו אותם להכשיר את מעשיו, כי באמת המוחין בשורשם הם רק טוב, ואין להם שייכות לצד הרע.

האדם צריך להגביר את כח המוח והשכל לעומת רגשי הלב

אמנם הדרך הישרה והנכונה היא להיפך, שאדרבה האדם ירחיב את תחום שליטת מוחו ודעתו גם על רגשי לבבו, שיהיו המוחין מושלים על נטיית מידותיו, ולא יהיו משועבדים לחשוב כמותן וכרעתן. ועל זה רמזו רז"ל (בר"ר לד, ז) באמנם 'הרשעים הן - המוחין שהם עצמות הנפש - ברשות ליבן - מידותיהם - אבל הצדיקים ליבן ברשותן'.

ואכן כאשר האדם משעבד את ליבו לכח חכמתו ובינתו, הוא נעשה לאיש מזוכך ומרומם כפי רצונו ית"ש. ועל כך היא עיקר נקודת הבחירה שניתנה לאדם

ב.

נר מצוה ותורה אור: התורה היא עצמיות אור אין סוף, ומצוות הם פרטי האור

לבחור אם לתת לשכל להשפיע על המידות או להיפך. והכח לזה הוא ע"י עסק התורה, כי ע"י שהאדם מיישר דעתו במחשבות והשקפות נכונות בענייני עבודת השי"ת, בדברי תורה ובגדלות הבורא וכדומה, והוא מתבונן בהם ביגיעה רבה ועצומה באופן שהדברים שהוא לומד ומבין ירדו לעומק נפשו וישפיעו עליו, הרי סוף סוף הדעת הזו תפעל שאכן יתנהג במעשיו כפי מה שהכריחו אותו השכל והחכמה, ויתנהגו גם הן בדרך הטובה.

גם הבינוני יכול להכניס את דרגת המוחין לצד הקדושה ע"י לימוד התורה

והוא שכתב כאן התניא, שהנה כבר ביאר למעלה שדרגת הבינוני היא שאינו יכול להפוך את טבע מידותיו, כי לעולם מעורב בו גם יצר הרע המפתה אותו לדברים רעים, וכל הבחירה שלו הוא רק שלא לשמוע אליו בפועל, וששלת לבושי נפשו - שהם המחשבה הדיבור והמעשה - יהיו נקיים לגמרי מכל חטא ועוון. אבל אע"פ"כ כל זה הוא רק בענין המידות שמהם יונקים החיצונים הרבה, וממילא אחיות הרע שם הוא בריבוי יתרה, ואי אפשר בקל להפכן אל הקדושה. אבל בחלק המוחין שבאדם אין כל כך אחיזה ויניקה להסט"א, וממילא יכול גם הבינוני להכניס ולכללם בקדושה ע"י העסק בלימוד התורה בעיון ובשכל. וגם אם נאמר שאין ביכולתו להפכם ממש ולהכניסם לגמרי אל הקדושה כמו הצדיק הגמור, מ"מ ביכולתו לפעול ולזכך את החב"ד שלו יותר מבחלק המידות.

רמ"ח מצוות מכוונים בשם 'אברים דמלאכ' - שהם המשניות פריטיות של אלוקות

והנה כמו כן ממש הוא עניינם של הרמ"ח מצוות עשה שציונו הבורא ית"ש לקיימם, שהם כלים והמשניות פריטיות אל אור האחדות פשוטה של הא"ס ב"ה, ובהם מתחלק אור האחדות לחלקים נפרדים, שעל ידם דוקא מתגלה הקב"ה בעולם. ולכן מכוונות המצוות בשם 'רמ"ח אברין דמלאכ', כי עניינם הוא ע"י האומר ברמ"ח אברי האדם. (והנה כמו שיש רמ"ח מצוות עשה שהן כמו הרמ"ח אברים, כן יש גם שס"ה מצוות לא תעשה שהן כמו השס"ה גידים, ופעולתן נעשית באופן שונה זה מזה, ונתבאר במקום אחר).

אי אפשר לבעלי גבול להשיג אלוקות, כי אם ע"י כלי המצוות שהשי"ת מתלבש בהם

וטעם הדבר הוא, שהרי הקב"ה הוא מציאות של אין סוף ואין תכלית, והוא למעלה מן הגבול, ולכן אין אורו הפשוט מתגלה בעולם הזה הנמצא תחת גדרי ההגבלות. וכן כל הנבראים הנמצאים בכל הנבראים הם בעלי גבול שאינם יכולים להשיג ולתפוס בדעתם דבר שהוא למעלה מן הגבול, ולכן לא שייך שתהא להם השגה כלל בעצמות אלוקות. ולכן הוצרך הקב"ה כביכול להלביש את אורו הגדול בתוך כלים והמשניות פריטיות של התרי"ג מצוות, שהם כלים לאור האחדות הפשוטה, שתתגלה ותתחלק לפרטים, עד שגם לנבראים בעלי גבול תהא שייכות וקצת השגה בענין אלוקות.

גם הנשמה אין יכולה להשיג אלוקות בעוה"ז כי אם ע"י לבושי התרי"ג מצוות

[ואע"פ שגם הנשמה בעצמה היא אחדות פשוטה, בבחי' למעלה מן הגבול, ולכאורה צריך שיהיה ביכולתה להשיג אלוקות גם בלא הכלים והמצוות שהיא ית"ש מלביש עצמו בהם, אע"פ"כ לאמיתת הדבר גם היא צריכה ללבושים אלו. שהרי יכולת הנשמה להתקיים בעולם הזה היא רק ע"י הגוף, שהוא הכלי אל הנשמה, ועל ידו דוקא יכולה הנשמה להימצא בעולם התחתון, כי בלאו הכי היתה היא עולה למעלה ומתבטלת בשורשה - שהוא עצמותו ית"ש כנר המתבטל בפני האבוקה, שהרי הנשמה היא

אור, ובטבעה היא נמשכת למעלה, ויש לה כלות הנפש להידבק בהש"ת (ראה 'משנת החסידות' בגיליון צ"ד). ואשר לכן הוצרך הקב"ה להלביש את הנשמה בתוך הגוף, שהוא הכלי המצמצם את הנשמה שתישאר כאן למטה, שזוהו אכן רצונו יתברך, שיתגלה אורו הגדול לגבראים תחתונים הנמצאים בעולם הזה דוקא, ונמצא שגם הנשמה במדרגתה עתה אין לה את היכולת להשיג אלוקות כי אם ע"י לבושי המצוות.

דוגמא להמשכת אור ה' בעולם ע"י מצוות שבמידת החסד

ונקוט לדוגמא מצוות המשייכות למדת החסד, כגון צדקה וגמילות חסדים וכדומה, שעניינם הוא שהם המשכות פרטיות של אלוקות באופן שמתגלה הבורא ע"י מדת חסדו יתברך, המכונה לבח"י יד ימין של מעלה כביכול. וכאשר האדם עוסק בענייני חסד ומקיים מצוות הללו בידיו, אזי הוא נעשה מרכבה למדת החסד העליון, ובכך נמשכת אליו קצת השגה באלוקות - כפי שהוא ית"ש מתלבש במידת החסד, שזו התגלות פרטית של אלוקות, כמו ששייך לבעלי גבול להשיג. וכמו שמצינו כן אצל אברהם אבינו ע"ה, שהיה איש החסד, ועיקר עסקו בעולם היה בענייני גמילות חסדים וכו', וזה היה

חלקו הפרטי בעבודת השי"ת, לכן הכיר את הבורא עולם בדרך פרטית זו שהמשיך הוא בעבודתו.

כל אדם משיג אלוקות כפי שורשו הפרטי בעבודת השי"ת

וכן הוא בכל משך הדורות, שכל עם ישראל נחשבים כקומה שלימה של התר"ג מצוות - ובכל דור יש קומה שלימה בפרטיות. ובאופן כללי יותר, נחשבים כל הדורות כאחד כקומה שלימה של רמ"ח אברים ושס"ה גידים המכונים אל התר"ג מצוות. וכל צדיק וצדיק משיג את הקדושה העליונה וענייני אלוקות לפי האספקלריא שלו ודרגתו הפרטית, שכפי מידתו ועבודתו הוא ממשיך על עצמו האור אין סוף ב"ה המתלבש במצוה זו. (ואע"פ שכל עובד השי"ת צריך לקיים את כל המצוות בשלימות, ועליו להיות מושלם בכל המידות, בכל זאת יש לכל אחד ענין פרטי המיוחד לשרוש נפשו, והוא חלקו בקומה השלימה של כלל ישראל שבזה הוא 'זהיר טפי', וע"פ דרגה זו הוא ממשיך גילוי אלוקות בעולם).

גודל מעלת תלמוד תורה - שממשיך לעצמו אור האין סוף המתלבש בכלי המוחין, שהם עיקר חיות האדם ועתה נחזור לדברי התניא בביאור מעלת עסק תלמוד

ג.

עול מלכותך עליהם: ע"י קיום תורה ומצוות מתקיים מלכותו יתברך בעולם

ע"י עסק התורה ממשיך האדם על עצמו ועל כללות ישראל הארת אור א"ס ב"ה

הנה בסוף הפרק מסיים התניא את דבריו במעלת התורה, וז"ל: והנה המשכה והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר הארת אור א"ס ב"ה על נפשו, ועל נפשות כל ישראל והיא השכינה נכנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה, נקראת בלשון קריאה - קורא בתורה, פירוש, שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, עכ"ל. ונבוא לבאר מה שכתב המחבר שע"י עסק התורה ממשיך האדם הארת אור א"ס ב"ה על נפשות כל ישראל - שהיא השכינה הק', המכונה בזה"ק 'כנסת ישראל' על שם שהיא המקור לכל נשמות ישראל.

השמות והכינויים של הקב"ה הם דרגות שונות של השגת הנבראים בו ית"ש

הנה פירוש ענין ה'שכינה' כבר נתבאר בדברינו בכמה מקומות בארוכה, ועתה נחזור עליו בקצרה. שהרי לכאורה צריכים להבין ענין השמות שהשי"ת נקרא בהם, כגון הו' שמות שאינם נמחקים; הו"ה, אלקי"ם, צבאו"ת, וכו', וכן הכינויים שמכנים אותו יתברך, קודשא בריך הוא, ושכינתיה, וכדומה, שהלא אין בעולם אלא ה' אחד יחיד ומויחד, וא"כ מה טיבם של כל השמות והכינויים הללו.

וביאור הדבר הוא, כי בוודאי עצמותו ית"ש היא אחד גמור באחדות פשוטה, והוא יתברך כשלעצמו הוא למעלה מכל השמות והכינויים האלו. אלא שכולם הם שמות הנמשכים מצד השגת הנבראים, איך שהוא ית"ש מתגלה אליהם, והאופן בו הם יכולים להשיג אותו. ועל דבר זה מכוונים כל השמות והכינויים השונים, שהם אופני ההתגלות שהוא ית"ש מופיע בהם לתחתונים. וזה כדרך שאמרו חז"ל (מכילתא שמות כ. ב, הובא ברי"ם. וזה שם) שעל הים נראה השי"ת כגיבור איש מלחמה, ובהר סיני נתגלה כזקן מלא רחמים, וכדי שלא יאמרו ישראל שתי רשויות הן, לכך פתח הקב"ה את דבריו במתן תורה 'אנכי ה' אלקיך' - אני על הים, אני על היבשה. וכמו כן נמי כל הכינויים הם דרגות שונות של התגלות אלוקות אל הנבראים, אבל במקורו הכל הוא אחדות פשוטה.

תורה על פני שאר הרמ"ח מצוות. כי מאחר שנתבאר שהתת"ג מצוות הם כמו אברי האדם, ועניינם הוא המשכות פרטיות של גילוי אלוקות, שכל מצוה ומצוה ממשכה אור ה' ב"ה בעולם בדרגה מיוחדת שהוא ית"ש מתלבש בה, הנה בכך יובן גודל מעלת מצוות תלמוד תורה הנעשית בחב"ד שהם כלי המוחין של האדם.

כי זה דבר פשוט שבמוח יש הרבה יותר חיות משאר כל האברים, שהרי הוא עיקר נפש האדם, וכל החיות שבאדם נמשכת במוחו, וכן הוא הפועל ללא הרף יותר מכל אבר אחר, ונמצא שאין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח האברים לדרגת החיות שבמוחין. וככה ממש הוא בדרך משל למעלה בענין המשכת האור א"ס ב"ה ע"י לבושי המצוות, שדרגת גילוי האלוקות הנמשכת בתוך המוח שלמעלה כביכול - שהוא ענין לימוד התורה, היא רבה לאין ערוך ממה שהיא מתגלה בשאר הרמ"ח מצוות שהם רמ"ח אברים דמלא. ונמצא שכאשר האדם עוסק בתורה בכלי המוחין, הוא ממשיך על עצמו גילוי נפלא של אלוקות הרבה יותר ממה שנמשך ע"י שאר המצוות, ויפה הפליגו חז"ל בגודל מעלת עסק התורה יותר מפעולת המצוות מעשיות, ואמרו 'תלמוד תורה כנגד כולם'.

~

ע"י קיום המצוות, ובפרט ע"י עסק

התורה, ממשיכים

השפעה וגילוי

מרצון העליון

שלמעלה מכל

הבריאה, ומאיר

הארה מאור א"ס

ב"ה - בחי' קוב"ה

- על השכינה

הק', שהיא המקור

והשורש לכל

נפשות ישראל,

ועי"ז נוסף גילוי

אלוקות בכל

העולמות. ומטעם

זה אומרים כסדר

לפני שמקיימים

המצוות 'לשם יחוד

קוב"ה ושכינתיה',

כי ע"י עסק

המצוות הנמשכים

מרצון העליון ב"ה

ממשיכים התגלות

אלוקות נפלאה

בתוך כל הבריאה

מדת המלכות נקראת בשם 'כנסת ישראל' - כי היא המקור לכל נשמות ישראל המקבלים עליהם עול מלכותו יתברך

והטעם שכל הנבראים מתקיימים בזכות ישראל הוא, מפני שתכלית כל בריאת העולמות מכה מדת מלכותו יתברך היא בשביל אלו העושים רצונו ומקבלים עליהם עול מלכותו בשלימות, והם עם ישראל המקיימים את רצון השי"ת ומגלים את כבוד מלכותו יתברך בכל העולמות, ונמצא שמדת המלכות - השכינה הק' - היא מקור ושורש לכל נשמות ישראל, שכולם מתאספים ונכללים בתוכה, והם הם פנימיות החיות של כל העולמות.

יחוד קוב"ה ושכינתיה - המשכה וגילוי מבחי' אלוקות שלמעלה מהעולמות לתוך הבריאה

ובזה נבין גם את ענין 'לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה' שאומרים תמיד קודם עשיית המצוות. כי דרגת 'קודשא בריך הוא' הוא בחי' אלוקות שלמעלה מכל העולמות, שהבריאה כולה אינה תופסת מקום כלל לגבי דרגה זו, אלא שנמשך ממנה השפעת החיות לכל העולמות. וזהו ביאור השם 'קודשא בריך הוא', 'קודשא - פירושו מופרש ומובדל מכל העולמות, 'ברוך הוא' היינו שהוא מקור לכל הברכות והשפעות. וכאשר נמשכת השפעה וגילוי מדרגת קוב"ה - שלמעלה מכל העולמות, לתוך בחי' 'שכינתיה' - מדת המלכות, שהיא מקור כל הבריאה, הרי זה נקרא 'יחוד קוב"ה ושכינתיה'.

בכח עסק המצוות ממשיכים אור עליון מבחי' קוב"ה, אל השכינה הק' - שורש נשמות ישראל

וזהו שביאר כאן התניא, שע"י קיום המצוות, ובפרט ע"י עסק התורה, ממשיכים השפעה וגילוי מרצון העליון שלמעלה מכל הבריאה, ומאיר הארה מאור א"ס ב"ה - בחי' קוב"ה - על השכינה הק', שהיא המקור והשורש לכל נפשות ישראל, ועי"ז נוסף גילוי אלוקות בכל העולמות. ומטעם זה אומרים כסדר לפני שמקיימים המצוות 'לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה', כי ע"י עסק המצוות הנמשכים מרצון העליון ב"ה ממשיכים התגלות אלוקות נפלאה בתוך כל הבריאה, אשר זהו אכן ה'ראשית' והתכלית של כל היצירה - יחוד קוב"ה ושכינתיה.

ענין ה'שכינה' - התגלות אלוקות להחיות עולמות נפרדים

כמו כן, ענין ה'שכינה' הק' - היא דרגת אלוקות השורה בתוך כל העולמות להחיות ולקיימם. שהרי באמת עצם מציאות כל העולמות היא רק החיות האלקי המחיה אותם, כי בלא חיות זה שלמעלה היו כולם אפס ואין, ונמצא שעצם כל העולמות הם רק המשכת חיות אלוקות מהבורא. וזהו מידת ה'מלכות' של הקב"ה - שעניינה התגלות אלוקות באופן שיש עולמות ונבראים המקבלים עליהם עול מלכותו יתברך, וזהו עצם החיות שלהם.

לפי ערך השראת השכינה במקום - כך הוא יתברך מתגלה שם

אלא שבאופן כללי נמשכת החיות בתוך כל העולמות בדרך הסתר פנימית ואינה מתגלה בהדיא, ואין האלוקות נראה לעין הגשמי, כי העולם - מלשון 'העלם' - מסתיר על החיות האלקי המחיה אותה. אמנם כאשר מתגלה חיות זה באופן גלוי, אזי מכונה דרגה זו של התגלות אלוקות בשם 'שכינה', כלומר שהקב"ה שוכן בתוך העולמות. וכפי גודל דרגת השראת השכינה בתוך איזה דבר, כך היא מתגלה וניכר לעיני הנבראים. וכמו שמצינו בבית המקדש, ששם ישנה השראת השכינה יותר מבכל המקומות שבעולם, והיינו שבמקום המקדש מופיע הקב"ה בגילוי יותר מאשר הוא מתגלה במקום אחר.

כל הבריאה מקבלת חיותה מכה נשמות ישראל

וזהו גם הטעם שהשכינה הק' היא שורש כל נשמות ישראל, שעל שם כך היא מכונה בשם 'כנסת ישראל' כאמור. כי מציאות כל העולמות היא רק מכה נשמות ישראל, וכל חיותם וקיומם שואבים הם רק מהם, כי טעם כל הבריאה הוא כמו שפירשו חז"ל ('שביל ישראל' הובא ברי"ם שם) בפסוק 'בראשית' - 'בשביל ישראל שנקראו ראשית', הרי שכל הבריאה קיימת רק ע"י כלל ישראל שעלו במחשבה בראשית היצירה. וע"פ פנימיות פירושו הוא, שבכל דבר מציאות שישנו בעולם מונח חלק רוחני מנשמת ישראל, או עכ"פ איזה ניצוץ ממנה, והוא המחיה אותו ומקיימו, וכן כל דרגת עלייתו הוא כפי מה שהוא משמש ופועל לצורך איש הישראל.

א.

הקב"ה מנהיג את כלל ישראל במדת האמת

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו (יח, א).

פי' רש"י: 'מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק', ויש להבין מה מיוחד בשני דברים אלו, שהרי מבואר בפסוק כי יתרו שמע את כל מה שעשה ה', וא"כ למה דוקא שני דברים אלו גרמו לו להתקרב ולבא להיות חלק מכלל ישראל. עוד יש בפסוקים אלו כמה דקדוקים שהקשו המפרשים ולא נאריך בהם, ונעורר עוד על מה שמוכרז כאן את השם 'אלקים' שהוא כנגד מדת הדין [ומסיים בשם הו"ה], ומה ענין הנהגת מדת הדין ליציאת מצרים שבאה ברחמי ה' והסדיו.

אכן הנה מאז דור הפלגה בהנחל עליון גויים ונפוצו שבעים אומות על פני כל הארץ, קבע הקב"ה שבעים שרים עליונים בין מלאכי מעלה, אשר כל אחד מהם ממונה על אומתו להמשיך להם השפעות טובות וכל המצטרף להם, לפעול למען נצחונם במלחמותיהם וכל כיוצא בזה. ולהבדיל אף אלפי הבדלות, כאשר נתייחדו כלל ישראל לחלקו ונחלתו של הקב"ה, קבע הקב"ה שהוא ינהיג את כלל ישראל בעצמו וישפיע עליהם את כל הצטרכויותיהם, ולא תהיה הנהגה של שר הממוצע ביניהם, אלא נשמות ישראל היו מונהגים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו.

וסדר הדברים הוא, אשר כל שר ושר אינו רואה לנגד עיניו אלא את הצלחת אומתו, והוא דואג אך ורק למענם ורואה בטובתם. אבל אצל הקב"ה אין זה פועל כך, כי הקב"ה הוא אמת ופועלתו אמת, ואין הוא מביט רק על מה שנראה לטובת ישראל כפשוטו, אלא כל דבריו אמת וצדק, והוא משפיע רק כאשר האמת מהייבט כי זה הוא הדבר הראוי והנכון.

ולכן גם כאשר הגיעה העת והשעה הראויה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, לא הוציא הקב"ה את כולם כאחד בלי יוצא מן הכלל, אלא 'וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים' (ג, יח), שלא יצאו אותם שלא האמינו בישועת הקב"ה, והם מתו בשלשת ימי אפילה (רש"י שם). ולכן נאמר שם אלקים על יציאת מצרים, כי נהג הקב"ה במדת הדין לברר את הראויים לצאת ממצרים. וביותר היה זה כאשר עמדו כלל ישראל לפני קריעת ים סוף, ושוב היו נתונים בדין להינצל או ח"ו להיאבד (רש"י ד, יט). וכלל הדברים הוא, שהקב"ה אינו משפיע לכלל ישראל כפי סדרי הטבע בלי חשבון צדק, אלא כל דבר ודבר הוא על פי האמת והיושר. ולכן כאשר היתה טענה על כלל ישראל שחקרו היש ה' בקרבנו אם אין (שמות יז, ט), מיד נאמר ויבא עמלק וילחם עם ישראל (שם, ח), ואפילו שהיה זה באמצע המהלך של יציאת מצרים, מ"מ נהג הקב"ה עם כלל ישראל בדקדוק ובחפז. וכל זה הוא מפני שהקב"ה בעצמו מנהיג אותנו, ולכן צריכים אנו להתאים את עצמינו אל מדת ה' אלקים אמת אשר חותמו אמת.

וכאשר ראה יתרו את המהלך של יציאת מצרים, והשיג בחכמתו הגדולה את כל ענין שרי אומות העולם, וראה איך הקב"ה מנהיג את בני ישראל, הבין מה שיש לכלל ישראל הנהגה מיוחדת ע"י הקב"ה בעצמו ולא על ידי שר ממונה עליהם, ולכן בא והתקרב להיות חלק מאומה קדושה זו. והוא שנאמר שראה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, שראה איך הקב"ה נוהג במדת הדין אפילו אחר שכבר נהיו כלל ישראל לעמו ונחלתו, שהוא מפני היותו משיגה עליהם בפרטיות כנ"ל. והוא מה שפי' רש"י שהוא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, וכמו שנתבאר כי בשני אלו ראו בברור את ענין זה. והוא גם ענין מה שסיפר משה רבינו לחותנו את כל התלאה אשר מצאתם בדרך (יה, ח), וגם בזה מפרש רש"י שהוא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, כי שני אלו אפילו שכבר היו 'בדרך' אחר שכבר נבחרו כלל ישראל לעם ה', ומכל מקום

היתה 'תלאה' ומדת הדין, כי הקב"ה חפץ להדביקו באמיתו ומדייק להשפיע עלינו באמת וצדק.

ובזה יובן מה שהתפעל יתרו ואמר 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלילים, כי בדבר אשר זדו עליהם' (יח, יא), ומבאר רש"י כי התפעל ממה שנהג הקב"ה מדה כנגד מדה. ולכאורה אינו מובן, מה היתה התפעלותו הגדולה כל כך, אכן ע"ד מה שנתבאר יתבאר ביותר. כי אצל שרי האומות, אילו רק היתה הרשות נתונה להם, היו מכלים ומנצחים אלו את אלו בלי שום חשבון. ואילו אצל כלל ישראל, גם כאשר בא הקב"ה להוציאנו ממצרים ולהיפירע מכל צרינו, אינו עושה זאת אלא במדה כנגד מדה כפי כמה שקלקלו האומות במעשיהם, כי הנהגת כלל ישראל באה דוקא באמת ויושר.

ב.

ענין הכבוד שקיבל יתרו

ויצא משה לקראת חותנו (יח, יז).

כתב רש"י: 'כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה' וכו', עיי"ש. יש לרמוז בענין 'כבוד גדול', שהוא בחי' 'כבוד' במילואו (כ"ף ב"ת ו"ו דל"ת - בני תתק"ס), וזכה יתרו לכבוד כי 'כבוד' במילואו בגי' 'יתרו' במילואו (י"ד ת"ו ר"ש י"ח).

והנה 'כבוד' פשוט מרמז על צורת אות א' שהיא י' על ו' מלמעלה ועוד ו' ומתחתיו י' כדאי' באריה"ק (ע"ה ש"ד פ"ה), כי אלו ב' פעמים יו' הם בגי' 'כבוד'. ואכן 'כבוד' פשוט עם 'כבוד' במילואו הוא בגי' אָלָף, שהוא ג"כ בחי' אות אל"ף כידוע, בסוד הפסוק איכה ירדוף אחד אלף (דברים לב, ל: בני יששכר שבתות ג, ח). וענין זה של האות א' הוא הכנה למתן תורה, כידוע שעיקרו הוא הא' של 'אנכי'.

ג.

במתן תורה הגיעו כלל ישראל לתיקון חטאי הדורות הקודמים

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויהנו במדבר ויהן שם ישראל נגד החר (יט, ב).

הנה כלל ישראל במצרים היו צריכים לתקן את נשמות דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה שנפגעו בעוונותיהם (שעה"כ פסח א), וכמה עניינים שהיו עם כלל ישראל בעת שיעבוד מצרים היו כדי לברר יצויצין אלו, והגאולה ממצרים מורה על תיקון נשמות אלו.

וזהו ענין קרבן פסח שהקריבו בערב יציאת מצרים, שהוא כנגד תיקון חטא דור אנוש שחטאו בעבודה זרה, ולכן הקריבו את קרבן הפסח שעניינו הוא 'משכו ידכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן' (שמו"ט טו, ב) כי הוא קרבן של אמונה. ואחר כך בשבועי שם פסח עברו בים סוף, להורות על תיקון דור המבול שנשטפו במים רבים, ואילו לכלל ישראל הפך הקב"ה ים ליבשה כי תיקנו חטא זה. והשלמת התיקון של דור אנוש היה במתן תורה, שאז נתגלה האמונה הנכונה של 'אנכי ה' אלקיך'. ובניית המשכן היה התיקון של חטא דור הפלגה שאמרו לבנות מגדל (בראשית יא, ד), ותיקון לזה הוא הבנין הנכון של המשכן.

ויש לומר כי בהגיע בני ישראל לחר סיני נרמזו שלשה תיקונים אלו, כדי להורות על השלמת יציאת מצרים שהגיעו אליה עכשיו. והוא ענין 'ויסעו מרפידים' המורה על התרחקותם מן הרפיון ימים שהביא עליהם את עמלק, אשר עמלק הוא קלי' של מינות ואפיקורסות ר"ל, ולכן נכשלו שם וחקרו היש ה' בקרבנו אם אין (שמות יז, ט). וכאשר נסעו כלל ישראל מרפידים בתשובה (רש"י יט, ב), הרי שחזרו בתשובה על ענין המינות שהוא שורש העבודה זרה, וזוהו תיקון את חטא דור אנוש.

וממשיך הפסוק ואומר 'ויהנו במדבר', ויש לומר כי פסוק זה מרמז על לשון של חן, כענין הכתוב (יח, א) כה אמר ה' מצא חן במדבר. וזה מורה על תיקון חטא דור המבול, אשר אז נאמר 'ותשחת הארץ' (בראשית י, יא) שהוא ההיפך של נשיות

חן, ואך נח נאמר בו 'מצא חן' (שם ח), ואילו כלל ישראל מצאו חן במדבר לפי שתיקנו את חטא דור המבול.

ומסיק 'ויהן שם ישראל' שהוא 'אישי אחד בלב אחד' (רש"י), וזה מורה על תיקון חטא דור הפלגה שהוא שורש הפירוים והמלחמות בעולם, וכאן התאחדו כלל ישראל כי תיקנו את חטא זה.

ד.

התורה מתקבלת דוקא במתנה

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר (כ, א).

אמרו חז"ל (שבת פ"ב) כי מתן תורה היתה בשבת, וי"ל כי הענין בזה הוא לפי שהשבת נקראת מתנה טובה (שם ט), וכך גם התורה ניתנה לנו במתנה, כמו שכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתא אל תעזבו (משלי ד, ב). וכך גם ניתנה למשה רבינו במתנה (שמו"ח מא, ט), וכמו שנאמר על כך (תהלים סח, יט) לקחת מתנות, וכן אומרים על זה 'ישמח משה במתנת חלקו' (שחרית לשב"ק), ויש לבאר את הענין בזה.

ויש לומר כי הנה בדרך כלל נאמר שונא מתנות יחיה (משלי טו, ט), כי כל חיותו של האדם ניתנה לו כדי שיעמוד בבחירתו ויבחר בטוב ובאופן זה יזכה לכל מעלותיו ומדרגותיו, ולכן צריך האדם להתרחק ממתנות ודברים המתקבלים בלי עבודה. וכן היה כ"ק רבינו ז"ע רגיל לומר, שהיתה עבודה גדולה אצל צדיקים לותר ולסלק 'מדרגות' שזכו להם מן השמים. והלק מן הענין שבדבר הוא לפי שמדרגות אלו מתקבלים במתנה, והיתה עבודת הצדיקים לברר כל דבר ע"י עבודה דוקא.

אכן כל זה אינו אלא בדברים שיש יכולת לאדם להגיע אליהם בעבודתו, ולכן אומרים לו שלא יקבלם במתנה אלא יעבוד עליהם. אבל ענין השבת הוא דבר המונח בבית גניזו של הקב"ה, שהוא מקום הנעלה מתפיסת ידי האדם, ולדבר זה אין האדם יכול לזכות בעבודתו, ולכן מקבלים אותו במתנה. וכך גם ענין התורה שהיא בחדר גנוזה מלפני בריאת העולם, לא היו יכולים לקבל אותה בדרך עבודה, והדרך היחידה לקבל אותה הוא בדרך מתנה. ולכן אומרים על התורה 'חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו', כי לולא רחמי ה' והסדיו שנתן לנו אותה במתנה, לא היינו יכולים להגיע לזכות בה לעולם.

וזו היתה חכמתו הגדולה של שלמה המלך ע"ה, כאשר נגלה עליו השי"ת בגבעון ואמר לו 'שאל מה אתן לך' (מ"א ג, ח), וביקש שלמה לקבל חכמה, ויטב הדבר בעיני ה' (שם ט), והיינו לפי שכל שאר הדברים אין ראוי לבקש לקבל אותם במתנה, שהרי צריך האדם לעבוד כדי לזכות בהם ע"י עבודתו בקודש. אבל החכמה הלא היא התורה הק', אין ביכולת האדם שיגיע אליה בכוחות עצמו, ומוכרח הוא לקבלה במתנה. וכאשר ביקש שלמה המלך את החכמה, הראה כי מבין הוא על גדלות התורה וחשיבותה שאין ערוך עליה, ומוכרחים לקבל אותה במתנה.

ה.

אלף ברכות נמשכות מן השמים

מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך, בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך וברכתך (כ, כא).

בפסוק זה נזכרים 'עולה' שלמים' 'בקר' ו'צאן', וביחד עם שם 'הוי"ה' הנקרא עליהם כמו שכתוב 'אשר אוכיר את שמי', הרי הם בגי' אָלָף. והוא שסיים 'אבא אליך וברכתך', כי אין ברכה מן השמים פחותה מאלף (וזה"ק ח"א פס"א).

וענין זה הפסוק הוא, כי אמרו חז"ל (ב"ר פ"ד) שראויה היתה התורה להינתן לסוף אלף דורות, כמו שנאמר דבר צוה לאלף דור (תהלים קה, ח), אלא שהקדימה הקב"ה לתקע"ד דורות ונתנה לסוף כ"ו דורות, עיי"ש. ולכן צריכים ליבוש 'עולה ושלמים בקר וצאן' שהם לתקע"ד כ"ו, לתקן את הדורות שלא זכו לתורה, ואז יבא שם הוי"ה וישרה עליו ויברכו באלף ברכות שמים.

ראיתי לקחתי מוסר: חיים בדרכם של ספרי מוסר

א. עשות ספרים הרבה: למה אין הרבה ספרי מוסר מרבתינו הראשונים?

תביעת ה'מסילת ישראל' מכל אחד: למה אתה מתעסק בכל המקצועות – מלבד במקצוע המוסר? | ישנם אלפי ספרים בכל מקצועות התורה – רק ספרי 'מוסר' יש מעט מאוד | 'ספרים' נועדו בעיקרם להלכה פסוקה – לעומת זאת 'מוסר' הוא 'דברים שבלב' | עיקר ההיתר לכתוב תורה שבע"פ הוא רק על החלקים הנוגעים להלכה | בעיני מוסר העיקר הוא העבודה וההבנה העצמית | מוסר צריך להתאים לנפשו ורוחו של האדם | זה לא רק 'לימוד' אלא הוא בעיקר 'עבודה' עצמית

ב. ראשית חכמה: חכמת המוסר היא 'הכנה' לתורה ומצוות

מדוע בנגלות התורה אין משקל גדול כל כך למצוות התלויות בלב? | גם אדם הבקי בספרי מוסר ויראה לא יקבל התואר 'תלמיד חכם' אלא מי שבקי בש"ס ופוסקים! | על רוב מדות רעות אין אפי' לאו | ההבדל בין 'תורה' ל'דרך ארץ' | בכל עת שאדם מקיים מצוה מעורר יחוד קוב"ה ושכינתיה ואז מאיר עליו אור גדול ונפלא | רק מי שבגדר 'אדם' יכול לקיים תורה ומצוות ולעורר היחוד העליון | גאווה וקנאה וכל המידות הרעות הן סתירה ל'אדם' | דוגמא מימי הספירה: קודם מתקנים את המידות ואז יכולים לזכות לקבלת התורה | מוסר היא העבודה של האבות הקדושים שקדמו לתורה

ג. דרך חיים תוכחות מוסר: מחשבת מוסר משפיע על כל הנהגת החיים

על בחור 'רגיל' אפשר לשער מתחילה איך הוא יתעלה ולא יזוה ודוגמתו הוא יצליח להגיע | לעומת זאת בחור שנכנס לעולם של עבודת ה' אי אפשר לשער לאיזו רוממות הוא יזכה להתעלות | כדי להיכנס לעבודת ה' צריך ללמוד 'לחשוב' | מי שלא למד לחשוב אינו יכול 'להתיישב ולחשוב' | העיקר אינו רק 'מה' לחשוב – אלא 'איך' לחשוב | דוגמא מסיפורי צדיקים: ללקט את הידיעות על הצדיק ולנסות לפרש כפי השגתנו מה היה ומה הוא מאיר לי במצבי?

א.

עשות ספרים הרבה: למה אין הרבה ספרי מוסר מרבתינו הראשונים?

נקודות:

בעיני עבודת ה' חובתו של אדם היא לחדש דברים ששייכים ולכן אדרבה, פעמים רבות עלולים הספרים לגרום לתקלות ומכשולות שונים, מפני שלא כל מצב ולא כל נשמה דומה. אפשר להשתמש בספרים רק אם יקדים הלומד לתרגם את הדברים ולהעבירם למצבו: "איך הדברים שייכים כלפיי?"

פה לא ניתנה להיכתב, כמו שאמרו חז"ל (גיטין ס, ב) "כתיב 'קָטַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכָתוּב פִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב". אלא כשראו חז"ל שבמשך הדורות הרשעה מתפשטת בעולם וישראל מתפורזת בגלות והלכות מתמעטות, חששו שלא תשתכח תורה מישראל ח"ו, אז עמדו חכמים והתירו לכתוב התורה שבעל פה, מפני: "עַתָּה לְעֲשׂוֹת לְהַפְרֹז תוֹרַתְךָ" (תהילים קיט, כח).

אמנם היתר זה שהתירו חכמים לכתוב את התורה שבע"פ, היה בעיקר רק בחלקי התורה הנוגעים להלכה, כי בעיני הלכה הרי זה חשוב מאוד באופן מעשי, לדעת איך לנהוג להלכה למעשה בקיום התורה והמצוות, ולכן התירו להעלות את התורה על הכתב, מפני שחששו שלא תשתכח תורה מישראל וח"ו יכשלו ויעברו על מצוות ה'. משא"כ בדברים שאינם נוגעים להלכה למעשה, לא התירו לכתוב, ונשאר האיסור על מקומו שדברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב.

רבתינו הקדמונים מיעטו מאוד בכתיבת עיני 'קבלה'

על פי הדברים האלה יש לבאר גם למה ישנם חלקים מסוימים בתורה שבעל פה שרבתינו הקדמונים מיעטו מאוד בכתיבתם. למשל ידוע שביד התנאים והאמוראים היו 'כתבים' שנקרא בשם 'מגילת סתרים' (עי' ב"מ צב), אלו היו

חלק גדול ועיקרי בעבודת השם, וברור לכל שיש צורך ללמוד איך לעבוד את השי"ת ולשרתו, וצריכים לדעת את הדרך הנכונה והישרה בעבודת ה', ולידע איך להגיע למדרגות ב'ראת השם', 'אהבת השם' ותיקון המידות! הרי חז"ל חיברו 'מסכת אבות' על העניינים הללו, וכמו כן הש"ס והמדרשים מלאים ב'דברי אגדה', ואם כן, למה מיעטו רבתינו הראשונים והאחרונים לכתוב ספרים במקצוע זה, כשם שכתבו על התורה ועל הש"ס והלכות? הלא דבר הוא! וקודם נשיב על כך תשובה פשוטה, ואח"כ נתעמק יותר ונבאר תשובה נוספת עמוקה ויסודית יותר.

ספרים נועדו להלכה פסוקה - ההגדרה של מוסר היא 'דברים שבלב'

התשובה הפשוטה היא: הנה תורתנו הקדושה שקיבלנו בהר סיני נחלקת לשני חלקים, 'תורה שבכתב' ו'תורה שבעל פה'. ובאמת התורה שבעל

הקדמונים חיברו מעט ספרי מוסר!

רבינו בעל ה'מסילת ישראל' יוצא בהקדמתו בקול קורא ובהכרזה גדולה: "עורו ישנים משנתכם". הוא בא בטענה ובתביעה גדולה על העולם. למה רוב החכמים שמתעסקים בלימוד התורה הקדושה, קובעים את לימודם רק בפלפול ובהלכות ובפסקי דינים? ומדוע יש רק מעטים שקובעים לימוד ועיון בעיני שלימות העבודה, אהבה ויראה ודביקות וכו'!?"

ובאמת יש צורך להתבונן בדבר. מה באמת ההסבר לזה? למה באמת קיימים כל כך הרבה ספרים במקצוע ההלכה, והמדובר בספרים שחיברו גדולי ומאורי ישראל לאורך כל הדורות - שחיברו כמות עצומה של ספרים ב'תורת הנגלה', ספרי חידושים, ספרי הלכה, שו"ת וכו', ולומדי התורה אכן עוסקים בהם הרבה ומחדשים בהם עוד ועוד חידושים עד אין סוף - מדוע אפוא במקצוע המוסר קיימים רק מעט ספרים?

אין הכי נמי, גם במקצוע המוסר יש מספר מסוים של ספרים - ובפרט מעט שנתגלתה בעולם 'דרך החסידות' נוספו הרבה ספרי חסידות, שבכתיבה מסוימת הם דומים לספרי מוסר. אבל על כל פנים, עד דור גילוי החסידות כמעט שלא נכתבו ספרי מוסר. עכ"פ ביחס לשאר מקצועות התורה.

הלא בספרי מוסר לומדים האידן לעבוד ה'

וזהו קושיא עצומה: הרי המוסר הוא

הקדמה

וְאֵלֶּיךָ יִבְנֶסוּ יוֹתֵר אֶל הַקִּדְשׁ, דְּהִינְנוּ לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, מִקֵּם בְּפִלְפוּלֵי הַתְּלָכוֹת, מִקֵּם בְּמִדְרָשִׁים, מִקֵּם בְּפִסְקֵי הַדִּינִים. אִךְ מֵעֲשִׂים יְהִי מִן הַמִּין הַזֶּה, אֲשֶׁר יִקְבְּעוּ עֵינָיו וְלִמּוּד עַל עֵינָיו שְׁלֵמוֹת הַעֲבוּדָה, עַל הָאֲהָבָה, עַל הַתִּיבְיָה, עַל הַדְּבָקוּת וְעַל כָּל שְׂאֵר הַלְקֵי הַחֲסִידוּת: וְלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵין דְּבָרִים אֲלֵה עֲקָרִים אֲצֵלְכֶם, כִּי אִם תִּשְׂאֵל לָהֶם, כָּל אֲחָד יֹאמֵר שְׂוָהוּ הַעֲקָר הַגְּדוֹל, וְשְׂאֵל יִדְבֹּה חֲכָם שִׁיחִיָּה חֲכָם בְּאֲמַת שְׂאֵל וְתִפְרְרוּ אֲצֵלוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

יסוד הענין הוא כי הנה יש לשאול שאלה נוספת: מדוע לא ציוותה התורה "ק מצוות ב'דברים שבלב"? אמנם ישנן כמה מצוות כלליות התלויות בלב – אבל בדרך כלל רוב מצוות התורה תלויות במעשה, והן רוב רובן של התרי"ג מצוות. כגון: ציצית ותפילין, וכו'. לעומת זאת על העיקרים שבלב, שרבינו ה'מסילת ישרים' קורא עליהם "מה ה' אלקיך שואל מעמך", ישנן רק מעט מצוות

הנה אדם הראשון קודם החטא היה משכנו בגן עדן, וניתן לו תפקיד "לעבדה ולשמרה" – תפקיד זה היה עליו לקיים באמצעות קיום כל המצוות שאנו מקיימים: כגון שמירת שבת, אכילת מצה ושאר כל המצוות. לעומת זאת כל הענינים שיש להם שייכות עם 'תיקון המידות' לא היו לו. רק אחר חטא אדם הראשון יש מצוות בענינים אלו

חלקים נוספים מהתורה שבעל פה, שהיו רשומים במגילה שהיתה טמונה ומוסתרת, ולא פרסומה ברבים. ויתירה מכך מצאנו בנוגע לעניני 'קבלה' ופנימיות התורה, שמיעטו רבותינו הקדמונים מאוד בכתיבתם והעבירו את הדברים רב לתלמיד איש מפי איש מפה לאוזן. ואנו רואים שאף שרבי שמעון בן יוחאי התיר לרבי אבא בהיתר מיוחד לכתוב 'סתרי תורה', עם כל זה גנזו את הדברים לאחר מכן. הרי שבחלק זה של התורה מיעטו בהיתר של 'עת לעשות לה' הפרו תורתך, ועל פי האמור הדברים מובנים היטב, כי ההיתר להעלות על הכתב תורה שבעל פה, הוא רק כשיש צורך לדעת 'הלכה למעשה', והיתר זה לא שייך כ"כ לגבי קבלה ופנימיות התורה.

בעניני מוסר העיקר הוא העבודה וההבנה העצמית

ואע"פ שבדאי חלק המוסר ועבודת ה' שייך מאוד למעשה, מ"מ אין בזה 'הלכה פסוקה'. כי באמת קיימים ספרים על עניני מוסר, ויתכן שאכן צריך לכתוב ספרים על מוסר, אבל עם כל הספרים, הכל תלוי בכל אדם לפי לבו ומחשבותיו, ב'דברים שבלב', וב'דברים שבלב' לא

תשובה נוספת על שאלה זו - ויתכן שזוהי התשובה העיקרית - היא תשובה יסודית יותר, שיש צורך להרחיב בה, אמנם נביא רק את עיקרי הדברים, מפני שאין כאן המקום להאריך.

מפני מה יש רק מעט מצוות על ה'לב'?

יסוד הענין הוא כי הנה יש לשאול שאלה נוספת: מדוע לא ציוותה התורה "ק מצוות ב'דברים שבלב"? אמנם ישנן כמה מצוות כלליות התלויות בלב - אבל בדרך כלל רוב מצוות התורה תלויות במעשה, והן רוב רובן של התרי"ג מצוות. כגון: ציצית ותפילין, צדקה, מאכלות אסורות, טהרה, שמיטה ויובל, כהנים, ביהמ"ק וכו'. לעומת זאת על העיקרים שבלב, שרבינו ה'מסילת ישרים' קורא עליהם "מה ה' אלקיך שואל מעמך", ישנן רק מעט מצוות. והשאלה הנשאלת: מדוע?

האם יש לאו שלא להתגאות?

הנה לדוגמא: המצוה להיות עני - ולא בעל גאווה. רבינו הסמ"ג כתב (בהקדמתו חלק הלאוין) שכשחבר את ספרו על מנין המצוות, שכח לגמרי מהמצוה להיות בעונה ושלא להתגאות, ולא מנאה בין התרי"ג מצוות. עד שהיה לו גילוי מן השמים בחלום הלילה, שאמרו לו: שכחת את העיקר "השְׁמֵר לך פֶּן תִּשְׁפַח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ח, יא). והבין שהכוונה היא על המשך הפסוקים שם, "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וַתִּתֵּם טַבִּים תִּבְנֶה וְיִשְׁתַּבַּח וַתִּבְרַךְ וַתִּצְאֵנִי וַתִּבְרַךְ וַתִּסַּר וְיִקְרַב יְרֵכָה לְךָ וְיָכַל אֲשֶׁר לְךָ יִרְפָּה: וְרָם לְבָבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ח, יב). ולכן חזר בו ורשם את הלאו הזה בין מנין הלאוין (סמ"ג לאוין ס"ד), וכתב שאחר כך מצא שכן מפורש בגמרא (סוטה ה.) "אזהרה לגסי הרוח מנין, שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' וגו'". והוסיף שם, שאף שגם מתחילה היה נוהג לדרוש תמיד בגנות הגאווה, מ"מ לא עלה בדעתו למנותו בכלל תרי"ג המצוות.

והוא פלא גדול, רבינו הסמ"ג היה מרבותינו הראשונים ולמד את כל התורה כולה, ולא מצא שום לאו להיות בעל גאווה! והלא הגאווה היא אבי אבות המידות הרעות, ולכאורה היה הדבר חמור ממש

שייך לכתוב ספרים. מפני שמטרתם של ספרים היא ללמד דרכים בעבודת ה', אולם **דברים אלו אינם דברים שאפשר ללמד**. אלא תלוי הרבה יותר בעבודה ובהבנה העצמית של לב האדם, והאדם צריך לעמוד על הדברים ולהשיגם בעצמו, ולהבין ולהשכיל בעצמו את הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה.

צריך להתאים את דברי המוסר לפי המצב והנסיגות שהוא שרוי בהם

והנה בדרך כלל, בעניני עבודת ה' חובתו של אדם היא לחדש דברים ששייכים דוקא אליו לפי מצבו. ולכן אדרבה, **פעמים רבות עלולים הספרים לגרום לתקלות ומכשולות שונים**, מפני שלא כל מצב דומה ולא כל נשמה דומה. אפשר להשתמש בספרים רק אם יקדים הולמד לתרגם את הדברים ולהעבירם למצבו: "איך הדברים שייכים בלפני?". אבל יהיה צריך לעשות שינויים, ולא יוכל לעשות בדיוק מה שכתוב בספר. וזה עיקר החכמה של חכמת המוסר, להתאים את המוסר לפי רוחו ונפשו, ולפי מצבו והנסיגות שהוא עומד בהם. כי בלא זה יוכל ללמוד בספר מוסר, וכל דבר שילמד בספר, יחשוב בלבו, נכון אמת הדבר, פלוני צריך להתחזק בפרט

ב.

ראשית חכמה: חכמת המוסר היא 'הכנה' לתורה ומצוות

זה, ואלמוני פרט זה, ולא ישיב אל לבו מה שהוא עצמו צריך להתחזק.

ומעתה מובן היטב למה רבותינו הקדמונים לא הרבו לכתוב ספרים בעניני המוסר. הן מפני שחלק זה מה'תורה שבעל פה' אינו נוגע 'למעשה' אלא נכלל ב'דברים בלב', ובוה לא שייך ההיתר שהתירו חכמים משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', וגם מפני שאין אפשרות לכתוב 'דברים שבלב' על ספר, והרי זה דומה לאדם שיעמור את עצמו על המבחן לקבל 'סמיכה' על עניני יראת שמים ועבודת ה'... אין מציאות כזאת, מפני שלא הרי 'הלכות שבת' כהרי 'יסודות המוסר'. אדם שבקי היטב בהלכות שבת בכל פרטיהם, יכול לקבל 'סמיכה' על זה, ומהיום יוכל להורות הלכה בכל הלכות שבת כדת וכדין. משא"כ בעניני מוסר ועבודת ה', הרי ברור שיכול אדם לעמוד בכור הבחינה על כל ספרי המוסר, ויכול לקבל 'סמיכה' אצל כל גדולי הדור, אך עדיין יהיה בגדר 'בור ריק', ללא טיפת יראת שמים... מפני שעניני מוסר אינם תלויים ב'לימוד' אלא ב'עבודה' וב'דברים שבלב'. וממילא בעצם עיקר לימוד המוסר צריך להיות מרבי, שעי"ז נמסרו הדברים כנכון מרב לתלמיד ונכנסין אל הלב.

תלמיד חכם בעניני מוסר ויראת שמים! זה יודע לומר שיעור חריף בסוגיית 'תקפו כהן' במסכת בבא מציעא - וזה יודע לומר שיעור חריף בסוגיא דאהבת ה'!

מדוע אדם שבקי בספרי מוסר אינו נחשב לתלמיד חכם?

ובכן, מי מהשנים צודק? בודאי הראשון צודק! כי אדם שלמד הרבה ספרי מוסר ויראה, אף אם בקיאותו גדולה מאוד, מ"מ אינו נחשב לתלמיד חכם - ולעומת זאת אדם שבקי בהלכות שבת הוא תלמיד חכם! השני הוא יהודי חשוב עד למאוד, הוא עובד ה' גדול, אפשר לכנותו בתואר 'משגיח' או 'משפיע' גדול ויהודי נעלה ומרומם, אך עדיין אינו נחשב לתלמיד חכם! אלא שבאמת צריך להבין: הרי לכאורה טענתו של השני היא טענה נכונה, הרי גם יהודי זה בקי בכל כך הרבה ספרים! מה ההבדל ביניהם? הלא זו תורה וזו תורה?

דרך ארץ קדמה לתורה

התשובה מאוד ברורה: יש מושג של 'תורה ומצוות', ויש מושג נוסף שנקרא בשם 'דרך ארץ' שהיא 'קדמה לתורה'. ועל אף שבתורה עצמה גם יש מצוות של דרך ארץ, כגון גאווה וענוה וכו' - בכל זאת מושגים אלה שייכים לענין של 'דרך ארץ קדמה לתורה' (ויק"ר ט, ג). וזוהי הסיבה לכך שבאמת יש רק מעט מצוות בתורה על ענינים כאלה.

רק מי שהוא בגדר 'אנושי' מצוותיו עושות רושם

ביאור הענין הוא כך: ראשית כל צריכים להיות 'אדם' - 'אנושי' (מענטש), ורק לאחר מכן חלים חיובי התורה והמצוות. מהו הגדר של אדם 'אנושי'? אדם שאינו בעל גאווה! אדם שאינו בעל קנאה! וכדומה בכל שאר המידות, ורק אחר שהוא נחשב 'אדם', שייך לצוותו על תורה ומצוות, שהמצוות הללו הן 'אורות עליונים'. בשעה אדם מקיים מצוה, כגון שהוא שומר שבת כפשוטו ואינו עושה מלאכה, או שהוא מקיים מצות אכילת מצה ושאר המצוות, אזי הוא מאיר 'אור עליון', וכמו שאומרים קודם

האם יש לאו שלא לקנאות?

דוגמא נוספת: 'מידת הקנאה'. ברור שמידת הקנאה היא מידה מגונה ומאוסה מאוד, אך איני יודע אם יש לאו דאורייתא למי שמקנא בחבירו. אולי האיסור לקנא נכלל בלאו ד'לא תחמוד', אבל אין זה ברור, וכפי שכתבו רוב הראשונים (רמב"ם סיה"מ ל"ח רסח ופ"א מהל' גזילה וספר החינוך מצוה לח, ועוד), שהלאו 'לא תחמוד' הוא רק אם החליט בלבו לבקש תחבולות לקנות מה שיש ביד חבירו, ומערים איך להעביר אליו את רכושו של חבירו שהוא חומד אותו, כגון שנותן לו דמים רבים או מכביד עליו ומפציר בו עד שמוכרו לו. אבל האם יש לאו דאורייתא אם חומד בלבו את המדרגות הרוחניות שיש לחבירו? או אפילו על מי שחומד בלבו את רכושו של חבירו? מבואר בראשונים הנ"ל, שאף שבדאי זוהי מידה רעה ומגונה מאוד, מ"מ אין בזה שום לאו. וכמו"כ קיימים עוד הרבה עיקרים של מידות, שאינם נמנין במנין הלאוין.

מי נחשב תלמיד חכם?

ידון זה שאנו דנים עליו, נוגע ג"כ כלפי הצורה איך מחשיבים אדם. לדוגמא: אנשים יושבים ומדברים אודות אדם מסוים, ואחד אומר עליו שהוא תלמיד חכם מופלג והוא בקי בכל הש"ס ובארבעת חלקי שו"ע וכו', יענה לו חבירו ויאמר על אדם אחר: אתה יודע שגם הוא תלמיד חכם! הוא בקי בספר חובות הלבבות, מסילת ישרים, רמב"ם הלכות דעות, רבינו יונה, פלא יועץ, של"ה הקדוש - וכך הוא מונה אוצר הספרים שלם של ספרי מוסר שהלה בקי בהם - הוא תלמיד חכם מופלג! ישיב לו הראשון ויאמר: וכי זה נחשב תלמיד חכם? וכי יודע הוא לפסוק הלכה בהלכות שבת? יענה השני: מה ההבדל? זו תורה וזו תורה! מאי נפק"מ איזה חלק בתורה אדם יודע? זה תלמיד חכם בהלכה - וזה

קיום מצוה, 'לשם יהוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'. אבל הכל שייך אך ורק לאחר שהוא כבר בגדר 'אדם'.

עבודת המדות - רק לאחר חטא אדם הראשון

נבאר את הענין ביתר ביאור: הנה אדם הראשון קודם החטא היה משכנו בגן עדן, וניתן לו תפקיד "לעבדה ולשמרה" - תפקיד זה היה עליו לקיים באמצעות קיום כל המצוות שאנו מקיימים: כגון שמירת שבת, אכילת מצה ושאר כל המצוות. לעומת זאת כל הענינים שיש להם שייכות עם 'תיקון המידות' לא היו לו. רק אחר חטא אדם הראשון יש מצוות בענינים אלו, מפני שהתורה באמת יורדת למדרגה של אחר חטא אדם הראשון, כשכבר הוטלה בו זווהמת הנחש, וכבר ירד מהדרגת האמיתית של 'אדם'. מפני שאדם המקנא באדם אחר - אינו אדם! אדם שמתנאה - אינו אדם! אדם שאין לו אהבת השם ויראת השם - אינו אדם! ועל כן מאז החטא, ישנן מצוות אלו כ'הכנה' לשאר המצוות, כדי שיקדים להיות 'אדם אנושי', ודרך ארץ קדמה לתורה.

לאחר שהאדם מתקן את המידות, יכול להמשיך את האורות העליונים שבמצוות

לאחר שעלה בידך לעבוד על המידות ולהיות בגדר 'אדם אנושי', אז אתה כבר כלי מוכשר שבשעה שתקיים מצוה יעלה על לבך ותכוון: 'לשם יהוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', ותוכל להבין את סוד ה'יחוד', שהוא 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', ותמשיך באמצעות קיום המצוות - את האורות העליונים, הבאים לאחר שכבר זכית להיות אדם! ואחר שכבר זכית לקיים את כל המידות הטובות! אבל המידות בפני עצמן, הן רק בגדר בחינה של "דרך ארץ קדמה לתורה". ולכן גם היום לאחר חטא אדם הראשון - שמידה טובה היא באמת גם כן מצוה, וישנן כמה וכמה מצוות בענינים אלו, בכל אופן נשארו המצוות הללו בגדר "דרך ארץ קדמה לתורה" (וכפי האמור אין בזה הרבה מצוות).

התואר 'תלמיד חכם' הוא רק על בקיאות התורה

ומעתה מובן היטב למה התואר 'תלמיד חכם' מתאים אך ורק לאדם שיש לו ידיעה ובקיאות ובהבנה ב'מצוות התורה' - ולא לאדם שבקי בעניני מוסר שהם בגדר 'דרך ארץ שקדמה לתורה'! מפני שאע"פ שבודאי אדם צריך לתקן את עצמו גם בענינים אלו, ובודאי הם נושאים שצריך ללמוד אודותיהם ולעמול עליהם, בכדי להיטהר ולהתקדש כדי לזכות להגיע לתורה, אבל בכל זאת אינם גופי תורה.

דוגמא מעבודת ימי הספירה: להגיע למדרגת 'אדם' שיוכל לקבל את התורה

דוגמא נוספת לענין זה, היא עבודת ימי הספירה, שכידוע האריכו בספ"ק - ובפרט בספרי קבלה - שכל ההצלחה של עבודת ה' במשך כל השנה

הקדמה

מאין תבוא תחכמה הזאת בלב האדם אם לא יבקשנהו וכיון ששקבר התאמת אצל כל חכם צריך תמימות העבודה וחובת הטהרה ונקיונה, שזולת אלה אינה נרצית וראי פלל, אלא נמאסת ומתעבת, "כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מביין" (דברי הימים - א' כ"ח ט')

תלויה בימי הספירה, וכפי מה שאדם זוכה לתקן בימי הספירה, כך תהיה הצלחתו בעבודת ה' במשך כל ימות השנה. והעבודה בימי הספירה היא ממש ענין זה: אנו מתכוונים ליום מתן תורה, שביים זה נזכה להיות בגדר 'מצווה ועושה'. במתן תורה חל הציווי לקיים את כל התרי"ג מצוות, אמנם טרם מתן תורה צריך להיות 'אדם', כי אי אפשר לתת את התורה למי שאינו בגדר 'אנושי', כי הלא ברור שאי אפשר לתת את התורה ל'נחש' או ל'חיה רעה'.

ועל זאת נתקנו ימי הספירה, שבהם העבודה היא 'תיקון המידות', והבחינה של 'דרך ארץ קדמה לתורה'. שעוד טרם שאתה מקבל את התורה, וטרם שאתה נכנס לחג השבועות, תתקן את ה'חסד' שלך, את ה'גבורה' שלך, את ה'תפארת' שלך, וכו', וע"ז תהיה 'אדם'! מהו 'אדם אנושי'? בנין שלם של מידות! כל הענינים שבצורך לעמול עליהם בימי הספירה. הם ענינים שצריך לעמול עליהם בימי הספירה. "דרך ארץ קדמה לתורה" - היינו שמקודם צריך להתעלות למדרגת 'אדם'.

כעת אחר שכבר זכית להשיג את כל המידות בטוהרה, הרי אתה טהור; וכדאי בזה"ק (ח"ג צז): "כי מטי טהור להאי יומא". כעת ניתן לצוות לקיים מצוות, וכעת יתנו לך את התורה הקדושה, ויש בידך להיות תלמיד חכם.

'יחודים' שייכים רק לאחר קבלת התורה

זוה הענין המוכב בשם הרבה מקובלים - בפרט כפי שנתקבל בארץ הקודש מתלמידי הרש"ש זי"ע - לא לכוון את כוונות האר"י הק' והיחודים בימי הספירה. אדרבה, לשיטת הרש"ש יש בזה ממש איסור, והוא מחמיר הרבה בענין זה שלא לכוון בימי הספירה.

ועומק הפשט בזה הוא כאמור: הענין של 'יחודים', שייך רק למי שהוא בגדר 'מצווה ועושה', שאז ניתן לנו כח במעשינו ובפעולותינו להביא 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', לכן קודם כל יש צורך לקבל את התורה הק'. כל המהלך של הימים הללו שמחג הפסח עד חג השבועות, נחשב בבחינה מסוימת כאילו שאנו עדיין עומדים קודם קבלת התורה. ועל כן אין מייחדים יחודים ואין מכוונים כוונות בימים הללו, מפני שעדיין עומדים אנו קודם קבלת התורה - ואין בידינו עדיין לייחד שום יחודים. ורק לאחר מכן כשנזכה לקבל את התורה, אז יהיה בכוחנו לייחד יחודים.

מטרת הספרים הם בעיקר ללמוד תורה - ולא להכנה לתורה

זוהי גם הסיבה לכך שרבותינו הקדמונים לא חיברו הרבה ספרי מוסר. מפני שמטרתם בחיבור ספרים היתה כדי שבאמצעותם נקיים מצוות לימוד התורה, ונתעלה להיות תלמידי חכמים, ועל כן כתבו ספרים מפני שזה 'תורה'. אבל ספרי מוסר אינם נכללים בגדר זה. בודאי שאי אפשר לומר שמוסר אינו תורה, כי ברור שגם זה תורה - אבל לפי ערך, הרי זו בחינה של תורה כזאת התורה עצמה. והו ענין של 'הכנה' ל'תורה'. ולכן אי אפשר להיחשב תלמיד חכם באמצעות בקיאות גדולה ועצימה בספרי מוסר. אפשר להתעלות ולקנות מדרגות נפלאות ושלימות - אבל התואר תלמיד חכם הוא רק למי שלומד תורה ממש. ועל כן לא נכתבו כל כך הרבה ספרים על מוסר.

ערך המוסר אינו מתמעט

אכן כל הדברים הללו, אין בהם להקטין במאומה בחשיבות ונחיצות לימוד המוסר. מפני שזה ברור שבודאי זהו עיקר גדול עד למאוד, כי הלא זוהי כל ההכנה, וכל עיקר הבנין. ואלו הם ממש יסודות העולם. ועל כך היתה מיוסדת כל העבודה הק' של האבות הקדושים, שהיו עובדי ה' קודם מתן תורה, כדי שיהיה עם שיהיה מסוגל לקבל את התורה.

מוסר היא העבודה של האבות הקדושים

זהו העומק בדברי הרה"ק בעל 'בני יששכר' זי"ע, שכתב (מאמרי חודש ניסן יב, ו) שעל כן נקראת 'מסכת אבות' בשם זה, מפני שכל הדברים האמורים במסכת אבות, ניתן ללמוד מעבודת האבות הקדושים. ועלה ברצונו לחבר חיבור על מסכת אבות - והוא אפי' התחיל לכתוב ספר זה, אלא מכיון שלא סיים לחברו, לכן לא הדפיסו - ובחיבור זה רצה לגלות איך כל דבר שכתוב במסכת אבות, אנו לומדים מהאבות הקדושים.

ולפי האמור הדבר מובן היטב, מפני שעבודתם של האבות הק' היתה בגדר 'דרך ארץ קדמה לתורה'. ועל כן המנהג ללמוד 'מסכת אבות' בימי הספירה, מפני ש'דרך ארץ קדמה לתורה', נמצא שלימוד המוסר הוא עבודה גדולה ונפלאה, העבודה של האבות הקדושים.

חכמת המוסר - ללמוד ואח"כ לעבוד עבודה עצמית

זוהי חכמת המוסר, החכמה הכתובה בספרי יראה וספרי מוסר - שהיא בודאי חכמה גדולה ונפלאה, ובודאי צריך ללמודה, אולם כפי שנתבאר, אין די בלימודה, אלא צריך כל אדם בעצמו להבין ולהתבונן. בחכמה זו אין הלכות פסיקות וסדורות, שיהיה ניתן לומר: אתה כבר יודע, וממילא כבר קנית. לא! חובתך היא להתעלות ולתקן את דרכיך! ויתר על כן, כל דבר שאתה לומד בספר - חובתך הגדולה לאחר הלימוד - לתקן ולשפר בעצמך.

נקודות:

ספרי מוסר אינם נכללים בגדר זה. בודאי שאי אפשר לומר שמוסר אינו תורה, כי ברור שגם זה תורה - אבל לפי ערך, הרי זו בחינה של תורה כזאת שהיא יותר בגדר של 'דרך ארץ קדמה לתורה' - מאשר גוף התורה עצמה.

בדרך כלל רוב העולם מתנהגים בכל הנהגותיהם באופן של 'מצות אנשים מלומדה', עד שאפשר כבר מתחילה להניח 'שילד' (שלט) על כל אחד ואחד - לפי הקהילה שאליה הוא משתייך ולפי המקום בו הוא יתחנך - מה יצא ממנו... הבחור הזה שייך ל'חסידות' זו, ולומד בישיבה זו - נו, אפשר כבר לדעת לבד באיזו מדרגה הוא עומד, באיזו דרך הוא הולך, ומה הן ההשגות שלו בעבודת ה'... כל זה הוא מפני שכל ההתנהגות היא בבחינת 'מצות אנשים מלומדה'

דרך חיים תוכחות מוסר: מחשבת מוסר משפיע על כל הנהגת החיים

בדרך כלל רוב העולם מתנהגים בכל הנהגותיהם באופן של 'מצות אנשים מלומדה', עד שאפשר כבר מתחילה להניח 'שילד' (שלט) על כל אחד ואחד - לפי הקהילה שאליה הוא משתייך ולפי המקום בו

להיכנס ל'עולם' של עבודת ה'. וזאת מפני שכמעט כל העולם עומד מחוץ ל'עולם' הנפלא של עבודת ה', וחובתו של כל יחיד ויחיד להתאמץ בעצמו להיכנס לעולם של עבודת ה'.

רוב העולם מתנהגים באופן של 'מצות אנשים מלומדה'

כבר הבאנו שרבינו בעל ה'מסילת ישרים' פותח את הקדמתו לספר ב'תביעה' לכל 'יחיד' בפני עצמו,

הוא יתחנך - מה יצא ממנו... הבחור הזה שייך ל'חסידות' זו, ולומד בישיבה זו - נו, אפשר כבר לדעת לבד באיזו מדרגה הוא עומד, באיזו דרך הוא הולך, ומה הן ההשגות שלו בעבודת ה'... כל זה הוא מפני שכל ההתנהגות היא בבחינת 'מצות אנשים מלומדה'. המושג של 'מצות אנשים מלומדה' נותן אפשרות לשער כבר בתחילה בערך מה כל אחד יעשה, ולאיוו מדרגה הוא יגיע.

אפשר כבר מתחילה לומר מה יגדל ממנו

ואכן אנו רואים שאפשר לשער: בחור ממקום פלוני - הוא מין בחור כזה! ובחור ממקום אלמוני - הוא מין בחור כזה! כלומר שהכל מתנהל כפי ההרגל. ישנם מעט מאוד שנדבה לבם אותם להיכנס לעבודת ה' באופן הראוי והנכון, להתעלות באמת ולעלות מעלה מעלה לפי כוחם ויכולתם להשיג.

להתרגל לחשוב

כפי שכבר התחלנו בשיעור הקודם לעורר כמה 'מחשבות' שעל האדם לחשוב, כעת נמשיך על 'התבוננות' נוספת שעל האדם לחשוב ולהתבונן כדי שיוכל להיכנס ל'עולם' של עובדי ה'. וטרם שנתחיל נקדים הקדמה: כאשר מדברים בענין מחשבה והתבוננות, אין הכוונה ללמוד 'מה' לחשוב, אלא ללמוד ולהתרגל 'איך' לחשוב.

דוגמא: בסדר העיון בישיבות מלמדים 'איך' ללמוד

כפי שהדבר נהוג בישיבות, שבסדר עיון לומדים מספר מסוים של דפי גמרא במשך זמן. מה המטרה בכך? מה רוצים להשיג בזה? הרי אין מספיקים הרבה. אלא הענין הוא שרוצים שהתלמידים ילמדו 'איך' ללמוד! וזה אכן דבר טוב ומעולה, ובזמנינו בחורים ואברכים מסוגלים להתעלות במעלות התורה. מפני שמדריכים 'איך' ללמוד, לומדים היום בהבנה נפלאה. דורנו התברך בכל כך הרבה ספרים טובים ונפלאים, 'דרכי העיון' פתוחות היום, ולומדים היטב. בחור צעיר בדורנו מסוגל להבין חידוש של הגאון רבי עקיבא איגר היטב מאד, וזהו מפני שלומדים היום היטב איך ללמוד.

הלימוד של 'דרכי המחשבה'

וכן הדבר לענייננו. כאשר מדברים אודות הענין של 'התבוננות', אין הכוונה רק על מה שמדברים, אלא הכוונה שצריך להתלמד על האופן שבו צריך לחשוב. מפני שרוב העולם אינם יודעים אפי' 'איך' לחשוב. אין להם 'דרכי המחשבה', אינם יכולים להתיישב ולחשוב. מפני שהם לא רגילים בכך, ומעולם לא עשו זאת. עצם דבר זה הוא 'לימוד' בפני עצמו, להתלמד איך לעיין ולהתבונן בענין ואיך לקחת ענין ולהתעמק בו, ולהתרגל איך ללקט יחד את כל הידיעות שיש בידו עד שיביא את כל הענין על בוריו.

'לחשוב' - לגבי צדיקי הדורות

ענין זה של מחשבה והתבוננות, שייך גם לענין סיפורי צדיקים. כגון מה שנהוג שביומא הדילולא של צדיק מתאספים ומדברים מדברי תורתו של הצדיק ומספרים סיפורי צדיקים. הנה הדרך הישרה בזה היא, שיקח אדם את מה ששמע וללמד, וילקט את הידיעות שיש לו אודות הצדיק ותלמידיו, ולהתבונן: מה היה אותו צדיק? איך הייתי מפרש אותו? ברור ופשוט שאין לנו שום השגה במדרגותיהם של הצדיקים קדושי עליון שרפי מעלה, אבל לפי מיעוט השגתנו אפשר להתחזק וללכת בדרכיו. יכולים אפילו לכתוב מאמר לפרש את הצדיק, מה שאנו יכולים ללמוד ממנו ולהתחזק וללכת בדרכיו, ואיך מפרשים את דרכיו למצב שבו אנו שרויים. כך מבינים את הענין, לא רק בגדר של 'מצות אנשים מלומדה', כפי שישנם המספרים עוד סיפור ועוד סיפור, מתפעלים ואומרים זכותו יגן עלינו... ודי בכך... אמנם הדרך הנכונה היא ללמוד מדרכיהם בקודש, ולשם כך צריך להתלמד 'איך' לחשוב ולהתעמק בענין.

דרכי הצדיקים

סיפורי קודש בדרכם של רבותינו הק' זי"ע

מבעלזא: ווייל ס'ליינט זיך נישט' (כי הקריאה אינה עולה בידו). המשיך הרה"ק מבעלזא ואמר: 'אבער דעם שמועס האט ער מיר נישט געוואלט מגלה זיין, ער האט מיר געזאגט: קינד לעב, זיי מיר נישט מפציר צו מגלה זיין, דעם שמועס קען איך דיר נישט מגלה זיין' (שיחה זו - שהייתה בינו לבין הרה"ק מראפשיץ - לא רצה לגלות לי, ואמר לי: בני, אל תפציר בי שאגלה לך, שיחה זו אינני יכול לגלות). והוסיף הרה"ק מהר"י מבעלזא עוד ואמר: 'איך האב געוואוסט אז טאמער איך וועל דוקא יא מפציר זיין, וועט ער מיר יא מגלה זיין, אבער איך האב פארשטאנען אז ס'וועט עם אַרן, האב איך נישט געבעטן' (ידעתי כי אם דוקא אפציר בו, כן גלה לי, אבל הבנתי שזה יהיה אכפת לו, ולכן לא ביקשתי זאת). ואכן עד היום אין אנו יודעים את תוכן אותה השיחה, כי הרה"ק מראפשיץ לא סיפר זאת לבניו, וגם הרה"ק מבעלזא לא אמרה. [בבעלזא מספרים כי שני דברים לא מסר הרה"ק השר שלום מבעלזא לבנו הרה"ק רבי יהושע'לע, האחד הוא שיחה זו שהייתה לו עם הרה"ק מראפשיץ, וכך גם שיחה אחרת שהייתה לו עם הרה"ק מאפסא זי"ע].

והיה כ"ק מרן רבינו הזקן נוהג לומר: יואס דער שמועס איז געווען, ווייס איך נישט, מ'האט דאך נישט מגלה געווען. איך בין משער, אז מ'האט געשמועסט עצות ווי אזוי אונז זאלן מיר לייגן היינט תפילין' (מה הייתה שיחה זו אינני יודע, הרי לא גילו זאת. אני משער שהם שוחחו עצות איך נוכל אנו - בומנינו - להניח תפילין). כי הצדיקים ראו מה עתיד להיות בעקבתא דמשיחא, וחיפשו לטכס עצות שלא יתקלקלו הדורות, ולהחזיק את קיום התורה עד ביאת המשיח.

הרה"ק מראוואדוב זי"ע התבטא פעם ואמר, כי אין יום שהוא נכנס לתפלה טרם שיוכיר את הרה"ק מהר"י מבעלזא והרה"ק משינאווא זי"ע בשמם ושם אמם, 'ניחזקאל שרגא בן פיגא רחל' - הרה"ק משינאווא, ו'יהושע בן מלכה' - הרה"ק מבעלזא, כי היה מחשיבם לשני צדיקי הדור.

הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע היה פעם על שבת קודש פרשת קרח אצל הרה"ק מראוואדוב זי"ע, כי נגמר אז שידוך בין אחד מנכדיו עם בתו של הרה"ק מפלאנטש זי"ע בנו של הרה"ק מראוואדוב, והגיע הרה"ק מבעלזא לעיר ראוואדוב בעת גמר השידוך ונשאר שם על שבת קודש. אכן אחר זמן מה נפטרה ל"ע בתו הכלה של הרה"ק מפלאנטש בעודה ילדה קטנה, זמן רב לפני המועד המיועד לחתונה, והתבטל כל השידוך. אכן כ"ק מרן רבינו הזקן זי"ע התבטא על כך, כי כל שידוך זה לא נעשה אלא בכדי שיתווה קשר בין שני צדיקים אלו, כי מאז אותה שבת שהיו ביחד נהיה ביניהם קשר איתן עד להפליא, והיה הרה"ק מראוואדוב מחשיב את הרה"ק מבעלזא עד מאד.

פעם אחת בסוף ימיו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע הגיע להיות על שבת קודש בעיר 'ראווא' הסמוכה לבעלזא, והגיע לשם גם הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, והתוועדו הצדיקים ביחד במשך כל השבת, כמו שסיפרנו באריכות במקו"א. בבוקרה של אותה שבת אחר התפלה לפני הסעודה, יצאו שני הצדיקים לטייל ולשוחח יחדיו ברחוב העיר, וכל החסידים יצאו אחריהם להביט עליהם בלכתם, וכך עמדו כולם משני הצדדים והם התהלכו באמצע ושוחחו ביניהם, אבל החסידים לא הצליחו כלל לשמוע מה הם מדברים.

פעם כאשר נפגש רבי יהושע מבעלזא עם הרה"ק מראוואדוב ושוחחו ביניהם בידדות גדולה, נסובה שיחתם אודות אותה השבת ב'ראווא'. ענה ואמר הרה"ק מבעלזא: 'דער טאטע האט מיר אלעס מגלה געווען, וואס הייסט אלעס? ממש טאקע אלעס! ער האט מיר אפילו געהייסן ליינען! (אבי - ה'שר שלום' - גילה לי את הכל, מה זאת אומרת הכל? ממש אכן הכל! הוא אפילו צוה לי לקרוא בתורה!). שהרי ה'שר שלום' היה נוהג לקרוא בתורה בכל שבת. אכן בנו מהר"י כבר לא נהג בזה [חרץ מן הימים טובים שבהם היה קורא, וכן נהגו אדמו"רי בעלזא אחריו]. ושאל אותו הרה"ק מראוואדוב: 'נו, פארוואס ליינט איר נישט?' (למה אי"כ אעכס קוראים בתורה?), ענה הרה"ק

בשורה טובה תדשן עצם

דער נייע הפלא'דיגע ספר אשר רבים מצפים לאורו

ספר הראת לדעת • חלק ב'

שיעורי מסילת ישרים פרק ה' - י' איז גרייט צום דרוק

אויסטערלישע געלעגענהייט!

טויזענטער אידישע הערצער וועלן נתקרב ווערן לעבודת ה' אין 'אייער זכות'

צו זיין א שותף אין דעם ספר, ביטע רופט ר' יהודה שפיטנער 347.628.6055

זכות פטרון פרק זכות \$5,000

זכות שער הספר \$15,000